

ქეთინო გრძელიშვილი
სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტი,
ახალციხე, საქართველო,
ფილოლოგიის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი,
ელფოსტა: ketinogrdzelishvili@gmail.com

სახარებისეული ციტატა ანა კალანდაძის პოეზიაში

მოკლე შინაარსი

წარმოდგენილი ნაშრომი ეძღვნება ანა კალანდაძის პოეზიაში სახარებისეული ციტატებისა და ბიბლიური სიმბოლიკის გააზრებასა და მათი გამოყენების კონკრეტულ მხატვრულ ფუნქციას. კვლევა ემყარება მოსაზრებას, რომ ბიბლია, როგორც ქართული კულტურისა და ლიტერატურის ერთ-ერთი ფუძემდებლური ტექსტი, საუკუნეების განმავლობაში განსაზღვრავდა ქართველი მწერლებისა და პოეტების შემოქმედებით ხედვას. თუმცა, ანა კალანდაძის შემთხვევაში ბიბლიური ტექსტები არა მხოლოდ ტრადიციული რელიგიური ან ფილოსოფიური კონტექსტის გაგრძელებაა, არამედ თანამედროვე სოციალური და პოლიტიკური რეალობის სიდრმისეული გააზრების საშუალებაც.

ნაშრომში გამოკვეთილია, რომ ანა კალანდაძის პოეზიაში ბიბლიური ციტატები და მხატვრული სახეები განსაკუთრებით გააქტიურდა XX საუკუნის 60-70-იან წლებში, რაც უშუალოდ უკავშირდება საბჭოთა ტოტალიტარული რეჟიმის მიერ დამკვიდრებულ იდეოლოგიურ წნეხსა და ცენზურას. ასეთ რეალობაში პოეტისთვის სიტყვიერების ღია ფორმები შეზღუდული იყო, რის გამოც იგი სახარებისეულ ციტატებსა და ბიბლიურ სიმბოლოებს იყენებდა სათქმელის შეფარულად, მაგრამ ღრმა შინაარსით გადმოსაცემად. ამგვარი მიდგომა პოეტისთვის არა მხოლოდ ესთეტიკური საშუალებაა, არამედ ინდივიდუალური წინააღმდეგობისა და სულიერი თავისუფლების გამოხატულება იყო.

ნაშრომი ეყრდნობა როგორც უშუალოდ ანა კალანდაძის პოეტურ ტექსტებს, ისე მის თანამედროვე კრიტიკოსთა

შეხედულებებს, მათ შორის რევაზ მიშველადის, ავთანდილ ნიკოლეიშვილისა და ლაურა სორდიას ნააზრევს. განსაკუთრებული ყურადღება გამახვილებულია იმაზე, თუ როგორ აფასებენ აღნიშნული მკვლევარები პოეტის შემოქმედებაში ბიბლიური ნაკადის გააქტიურების პროცესს.

ამასთან, ნაშრომი ისტორიული კონტექსტის გათვალისწინებით ცდილობს ანა კალანდაძის პოეზიაში ბიბლიური ციტატების გამოყენების მიზეზების კომპლექსურად გაანალიზებას. მათ შორის განსაკუთრებით ხაზგასმულია საბჭოთა რეპრესიული გარემო, პოეტისთვის აუცილებელი შემოქმედებითი თვითცენზურისა და სამოქალაქო პოზიციის შენარჩუნების რთული არჩევანი.

კვლევის შედეგები აჩვენებს, რომ ანა კალანდაძის პოეზიაში სახარებისეული ციტატები იყოფა სამ ძირითად კატეგორიად: 1) ციტატები, რომლებიც ეპიგრაფად წინ უძღვის ლექსებს; 2) ციტატები, რომლებიც ლექსის შიგნით, როგორც ტაეპები, ორგანულად ჩნდება; 3) ბიბლიური ეპიზოდები და იგავები ტექსტში გადამუშავებული სახით გვხვდება. თითოეულ შემთხვევაში ბიბლიური ტექსტის გამოყენება არ არის უბრალო დეკორატიული ან ესთეტიკური ფუნქციის მატარებელი, იგი პოეტის სიღრმისეული სულიერი და სამოქალაქო დიალოგის ნაწილია თანამედროვეობასთან.

ნაშრომი ნათლად მიუთითებს, რომ ანა კალანდაძის პოეზიაში სახარებისეული ციტატების ინტერპრეტაცია ტრადიციისა და სიახლის ორგანულ შეზავებას წარმოადგენს, რაც ხაზს უსვამს პოეტის განსაკუთრებულ როლს ქართული ლიტერატურის განვითარებაში, ეროვნულ იდენტობასა და სულიერი წინააღმდეგობის კულტურის შენარჩუნებაში.

საკვანძო სიტყვები: სახარებისეული ციტატა, ძველი ქართული ტრადიცია, ალტერნატიული სივრცე, მოდერნისტული იდეა.

Ketino Grdzlishvili

Samtskhe-Javakheti State University,

Akhaltzikhe, Georgia,

Doctor of Philology, Associate Professor,

Email: ketinogrdzelishvili@gmail.com

GOSPEL QUOTATIONS IN ANA KALANDADZE'S POETRY

Abstract

The present paper is dedicated to the analysis of Gospel quotations and biblical symbolism in the poetry of Ana Kalandadze, exploring their specific artistic function. The research is based on the premise that the Bible, as one of the foundational texts of Georgian culture and literature, has shaped the creative vision of Georgian writers and poets for centuries. However, in the case of Ana Kalandadze, biblical texts are not merely a continuation of traditional religious or philosophical contexts, but also serve as a means of deeply understanding contemporary social and political realities.

The paper reveals that in Kalandadze's poetry, biblical quotations and imagery became especially prominent during the 1960s and 1970s, directly linked to the ideological pressure and censorship imposed by the Soviet totalitarian regime. In such a reality, open forms of verbal expression were limited for the poet, which led her to employ Gospel quotations and biblical symbols to convey her messages in a veiled yet profound manner. This stylistic approach was not only an aesthetic choice but also an expression of personal resistance and spiritual freedom.

The study draws upon Kalandadze's poetic texts as well as insights from contemporary critics, including Revaz Mishveladze, Avtandil Nikoleishvili, and Laura Sordia. Special attention is paid to how these scholars evaluate the activation of the biblical current in the poet's work.

Additionally, taking the historical context into account, the paper aims to provide a complex analysis of the reasons behind the use of biblical quotations in Kalandadze's poetry. In particular, it highlights the repressive Soviet environment and the poet's difficult choice to maintain both creative self-censorship and a civic stance.

The results of the research show that Gospel quotations in Kalandadze's poetry fall into three main categories: 1) Quotations used as epigraphs to the poems; 2) Quotations that appear organically within the body of the poem as lines; 3) Biblical episodes and parables reworked and embedded into the text. In each case, the use of biblical texts is not merely decorative or aesthetic — it is part of the poet's profound spiritual and civic dialogue with her contemporary world.

The paper clearly demonstrates that the interpretation of Gospel quotations in Ana Kalandadze's poetry represents an organic fusion of tradition and innovation, emphasizing the poet's unique role in the development of Georgian literature, the preservation of national identity, and the culture of spiritual resistance.

Keywords: Gospel quote, ancient Georgian tradition, alternative space, modernist idea.

შესავალი: ქართული მწერლობის საფუძველი მითოსთან ერთად ბიბლიაა, განსაკუთრებით, მისი მეორე ნაწილი ახალი აღთქმა, კერძოდ კი სახარება-ოთხთავი, რომელიც უზვად იყენებს ძველ ღთქმისეულ ნაკადს: სიუჟეტებს, ციტატებს, მხატვრულ სახეებს. სახარება-ოთხთავს ბაძავს როგორც ძველი, ისე ახალი და უახლესი ქართული სიტყვაკაზმული მწერლობა. ესაა ერთგვარი ბიბლიური ტრადიცია, რომელიც არა მხოლოდ აძლიერებს ქრისტიანულ სარწმუნოებას, არამედ ეროვნული თვითშეგნების, სულიერი წინააღმდეგობისა და კულტურული იდენტობის შენარჩუნების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ფორმადაც გვევლინება.

ამ თვალსაზრისით, განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს ანა კალანდაძის პოეზია, რომელიც XX საუკუნის მეორე ნახევრის ქართულ ლიტერატურაში გამორჩეულ ადგილს იკავებს. მისი შემოქმედება ღრმად ფესვგადგმულია ქართულ ქრისტიანულ ტრადიციაში, თუმცა ამავე დროს, თანამედროვე ისტორიულ-პოლიტიკური რეალობის გამომხატველი და შეფასების მნიშვნელოვანი მცდელობაა. პოეტის ლექსებში ბიბლიური ციტატები, ბიბლიური მხატვრული სახეები და სიუჟეტები თითქოს მშვიდი ლიტერატურული ფორმით გვევლინება, მაგრამ მათ უკან იმალება ღრმა სულიერი წუხილი, სოციალური პროტესტი და თანამედროვე ყოფით უკმაყოფილება.

საბჭოთა ტოტალიტარული რეჟიმის პირობებში, როცა თავისუფალი აზრის გამოხატვა მკაცრად შეზღუდული იყო, ბიბლიური ტექსტები და სახარებისეული ციტატები პოეტისთვის სათქმელის შეფარულად გადმოცემის საშუალებად იქცა. ანა კალანდაძის მიერ სახარებისეული ციტატების გამოყენება არა მხოლოდ ესთეტიკური მოთხოვნიდან, არამედ ისტორიული საჭიროებიდანაც გამომდინარეობდა — ეს იყო სულიერი წინააღმდეგობის ფორმა, ტრადიციის გაგრძელება და იმ ეპოქაში ეროვნული ღირსების შენარჩუნების მცდელობა.

წარმოდგენილი ნაშრომი სწორედ ამ საკითხების კვლევას ისახავს მიზნად. ტექსტში გაანალიზებულია ანა კალანდაძის პოეზიაში სახარებისეული ციტატების გამოყენების ფორმები, მათი

მხატვრული, ფილოსოფიური და სოციალური დატვირთვა, ასევე განხილულია თანამედროვე ლიტერატურულ კრიტიკაში არსებული შეხედულებები ამ საკითხთან დაკავშირებით. კვლევის მთავარი ამოცანაა, გამოკვეთოს, თუ როგორ ახერხებდა პოეტი ტრადიციისა და სიახლის სინთეზით კონკრეტული ისტორიული ეპოქის სულიერი წინააღმდეგობების გადალახვას და როგორ იქცა ბიბლიური ტექსტი მისი პოეზიის ორგანულ ნაწილად.

შედეგები და მსჯელობა: ბიბლია ქართული მწერლობის ქვაკუთხედი, განსაკუთრებით კი მისი მეორე ნაწილი-ახალი აღთქმა და განსაკუთრებით სახარება- ოთხთავი, რომელიც მართოდენ ქრისტიანულ მორალს როდი ამკვიდრებს ჩვენში, არამედ გარკვეულ ლიტერატურულ ტრადიციებსაც. ამ ტრადიციათაგან მნიშვნელოვანია ქართული მწერლობის ნიმუშებში ბიბლიური ნაკადის მიზანმიმართულად გამოყენების შემთხვევები. სახარება-ოთხთავი უხვად იყენებს ძველ აღთქმისეულ ციტატებს ამა თუ იმ თვალსაზრისის გასამყარებლად. სახარება- ოთხთავს კი ბაძავს სასულიერო მწერლობა, განსაკუთრებით მისი მნიშვნელოვანი ჟანრები: ჰაგიოგრაფია და ჰიმნოგრაფია არა მარტო იდეური, არამედ მხატვრულ-ესთეტიკური თვალსაზრისითაც. თავიანთი მხატვრული ჩანაფიქრის საილუსტრაციოდ ქართველი ჰაგიოგრაფები და ჰიმნოგრაფები უხვად იყენებენ ამონარიდებს ბიბლიიდან. ის, რაც დოგმა იყო ადრეფეოდალური ხანის მწერლობისთვის, შემდგომდროინდელ ეპოქებშიც გაგრძელდა. ბიბლიური ნაკადი მნიშვნელოვან როლს ასრულებს თანამედროვე მხატვრულ ლიტერატურაშიც. ახალი და უახლესი ლიტერატურის ნიმუშები სავსეა ამდაგვარი მაგალითებით, თუმცა ამ პროცესს განსხვავებული დატვირთვა აქვს.

აღნიშნულ საკითხზე ბევრი უფიქრია ანასაც. პოეტი აცხადებს: „ ჩემი გულისთქმა ხშირად ესადაგება ჩემთვის საინტერესო ადგილებს ამ ბრძნული წიგნებიდან, როგორც ძველი, ისე ახალი აღთქმიდან. ამიტომაცაა, ალბათ, ბიბლია შთაგონების უმრეტი წყარო ყოველი დროისა და ყოველი ეპოქის ხელოვანისათვის... ბიბლიური სახეები და სიუჟეტები დღევანდელობას გასაოცარი აქტიურობით ეხმაურებიან, გასაოცრად ესადაგებიან ხოლმე დღევანდელი ადამიანის განცდებს და განწყობილებებს. ბიბლიაში

ხომ... დულს და გადმოდულს ნამდვილი ცხოვრება... (კალანდაძე 1987, 344-345). როგორც ჩანს, ანასთვის ბიბლია არის ის ტექსტი, რომელიც მუდმივ დიალოგშია აწმყოსთან. ბიბლიური ტექსტი ერთგვარად აცოცხლებს როგორც წარსულის ტრადიციას, ასევე ხელს უწყობს სიახლის დამკვიდრებასაც. „ანას „ტექსტები“, როგორც შერწყმა „ტექსტში მოქცეული უამრავი ტექსტისა“, მრავალშრიანი ზოდებით მბრწყინავი, ცალკეული შენაკადების შესწავლის სიხარულს გვანიჭებს“(ზარბაქაძე 2008, 22-23),- ვკითხულობთ სამეცნიერო ლიტერატურაში.

სპეციალურ ლიტერატურაში საინტერესო შეხედულებები გვხვდება ანას პოეზიისა და ბიბლიის მიმართების შესახებ. ამ თვალსაზრისთაგან მნიშვნელოვანია რევაზ მიშველაძის, ავთანდილ ნიკოლეიშვილის, ლაურა სორდიასა და თამარ ზარბაქაძის ნააზრევი, თუმცა სათქმელი, ვფიქრობ, კიდევ რჩება.

რევაზ მიშველაძის აზრით: „ პირველ ხანებში გვიჭირდა მიგველო სხვა ამპლუაში წარმოდგენილი ანა კალანდაძის ლექსი, სადაც ადრინდელ სასაუბრო ინტონაციებს და ლაპიდარულ მეტყველებას ძველი ქართული კდელა და მონუმენტურობა შენაცვლებოდა, ხოლო ლექსის თავისუფალ მდინარებას, თითქოს საგანგებოდვე ამოსდებოდა ლაგამი“(მიშველაძე 2000, 125). შემდეგ მკვლევარი აგრძელებს: „მინიატურულობა, ერთი მხრივ, აფორისტულ სიზუსტეს მატებდა ლექსს. მეორე მხრივ კი, პოეტური სუნთქვის ხელოვნური შეკავების ილუზია რჩებოდა. ბოლოს თვითონვე დაგვარწმუნა, რომ დიდი პოეტის სიტყვასა და სათქმელს, ჭეშმარიტი შემოქმედის სულის რთულ შრეებს მრავალი განზომილებანი გააჩნია და ლიტერატურულ სტერეოტიპს ვერა და ვერ მიუსადაგებ. იგი იმდენად ძლიერია, რომ გაიძულებს ჩაჰყვე მის ნებას" (მიშველაძე 2000, 126). მკვლევარი აქ აშკარად მიუთითებს (ლექსის თავისუფალ მდინარებას, თითქოს საგანგებოდვე ამოსდებოდა ლაგამი), რომ ანა კალანდაძის შემოქმედებაში ბიბლიური ნაკადის გააქტიურებას თავისი მიზეზები აქვს. თუმცა არაფერს ამბობს ამ მიზეზებზე.

ავთანდილ ნიკოლეიშვილის თვალსაზრისით: „ ადრინდელ ლექსებთან შედარებით 60-იანი წლების დასასრულიდან პოეტის ლირიკაში ერთგვარად იკლო მელოდიურობის ხარისხმა. მიუხედავად იმისა, რომ ავტორი კვლავაც ხშირად მიმართავს

ხოლმე ამდერებულ მუსიკალურ სალექსო ფორმებსა და ხალხურ პოეტურ ინტონაციებს, მისი ლექსის მელოდიურ უშუალობას თითქოს მაინც მოაკლდა ის შინაგანი სილაღე, ტემპერამენტი, სინარნარე და მღერადობა, რითაც ადრინდელი ლექსები ხასიათდებოდა. ამან თითქოს ერთგვარად დაამძიმა პოეტური მელოდია და რაგინდ პარადოქსადაც არ უნდა მოგვეჩვენოს, ლექსი ზომაზე მეტად შეიბოჭა ტექნიკური პროფესიონალიზმით"(ნიკოლაიშვილი 2012, 356-357). მკვლევარი აქ მნიშვნელოვან დასკვნას აკეთებს: „ადრინდელი ტენდენციის მომძლავრება იქნებ იმანაც განაპირობა, რომ პოეტის ბოლოდროინდელ ლირიკაში ფართოდ შემოიჭრა ე. წ. მწიგნობრული ნაკადი. კერძოდ, 70-იანი წლებიდან შექმნილი არაერთი ლექსის განწყობილება სასულიერო მწერლობის წიაღიდანაა ამოზრდილი და თანამედროვე ადამიანის სულიერ ზრახვებთან შეზრდილ-შესისხლხორცებული, რაც ნათლად იგრძნობა როგორც შინაარსობრივად, ისე ინტონაციური თვალსაზრისითაც..."(ნიკოლაიშვილი 2012, 256).

წერილში ავთანდილ ნიკოლეიშვილი პარალელს ავლებს ჰიმნოგრაფიულ ნიმუშებთან და ასკვნის, რომ „სწორედ ამ ტიპის ლექსებში შემოდის ყველაზე მძაფრად ლირიკული გმირის მიერ საკუთარი სულიერი სამყაროს თვითგანსჯა და თვითანალიზი"(ნიკოლაიშვილი 2012, 257).

რაც შეეხება ლაურა სორდიას, მკვლევარს შესწავლილი აქვს ანას პოეზიის ბიბლიურ-ქრისტიანული ასპექტები და განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებს ანას პოეზიის ბიბლიურ სახისმეტყველებაზე. მისი აზრით: „ანა კალანდაძის სიმბოლიკა ქრისტიანულია და ნასაზრდოებია ძველი და ახალი აღთქმის წიგნებით. ქრისტესა და მარიამ ღვთისმშობლის სახისმეტყველება წმინდა წიგნების სახეებთან შემოქმედებითი დამოკიდებულების შედეგია" (სორდია 2005: 165-218).

მეოცე საუკუნის 60-70-იან წლებში ანას პოეზიაში სახარებისეული ნაკადის გააქტიურებას ალბათ თავისი მიზეზები ჰქონდა. ვფიქრობ, ამ საკითხზე პასუხს ანას თანამედროვე ეპოქა გვაძლევს. აკაკი ბაქრაძე თავის ყველასთვისცნობილ „მწერლობის მოთვინიერებაში" ყურადღებას ამახვილებს საბჭოთა ტოტალიტარული რეჟიმის ბუნებაზე. მკვლევარი წერს: „არის დრო, როცა მთელი ერი მიეცემა სასოწარკვეთილებას, აღარავის

სჯერა სამართლიანობის, პატიოსნების, კეთილსინდისიერების და მხოლოდ საკუთარ ტყავს უფროხილდება ადამიანი. ასეთია კომუნისტების დიქტატურის ეპოქა. ამ ეპოქაში გაბატონებულმა ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპმა ჩამოაყალიბა მწერლის ახალი ტიპი-მწერალი ფლუგერი, რომელიც პოლიტიკური ქარის მიმართულებით ტრიალებს" (ბაქრაძე 1990: 41). ამ სიტყვებს მიღმა უამრავი შემოქმედის ტრაგედია ცოცხლდება. საბჭოთა ტოტალიტარული რეჟიმს არც ანა კალანდაძე დარჩენია კადრს მიღმა. პოლიკარპე კაკაბაძის ქალიშვილი, მანანა კაკაბაძე, თავის სტატიაში „ანას გამოჩენა პოეზიაში და პოლიკარპე კაკაბაძე" იგონებს: „1953 წლის 19 ნოემბერს ანა მოვიდა ჩვენთან სტუმრად და მამაჩემს მოართვა თავისი ახლადგამოშვებული ლექსების თხელი კრებული. 48 ლექსი შედიოდა ამ კრებულში (კალანდაძე 1953). უმეტესი ნაწილი ამ კრებულში შემავალი ლექსებისა, დაახლოებით 26-27 ლექსი შემდგომ გამოცემებში ანას ამ სახით აღარასოდეს შეუტანია. მხოლოდ მცირე მათგანი, მხოლოდ რამოდენიმე ლექსი შეცვლილი რედაქციითაა შესული შემდგომ გამოცემებში. ეს იყო უშველებელი, გრძელი, გაწეილი, ტრაფარეტული ტექსტები, „პოეზიას" რომ ეძახდნენ ავბედით, საბჭოთა ხანაში, სტალინის რეაქციის უმძიმეს პერიოდში. ასეთ ლექსებს ჩვენში „პარავოზს" ეძახდნენ. რამდენიმე მაინც რომ არ წაემძვარებინათ კომუნისტური იდეოლოგიის მომხრეობის დასამტკიცებლად, კრებულს არ დაბეჭდავდნენ... ეს არ იყო ანას პოეზია... იყო იძულებით დაწერილი ტექსტები, რომლებიც შეიძლება შეადარო იმ თავის გადასარჩენად შეთხზულ აღიარებებს, წამების შედეგად რომ აწერინებდნენ საპატიმროებში სიკვდილმისჯილ პატიმრებს... ლექსები ბელადზე, პარტიაზე, ვიღაც მუშაკებზე... პოლიტიკური სიყალბე, გამოგონილი ტექსტები, რომელთაც არაფერი ჰქონდათ საერთო ანას პოეზიასთან, შემოქმედებასთან... ამ საშინელი ტექსტების ფონზე, ანას პოეტური მარგალიტები, აქა-იქ მიმოხეულნი მორცხვად, თითქოს გამქრალიყვნენ და აცრემლებულიყვნენ, ისინი შეურაცხყოფილნი თავის თავს აღარ გავდნენ... (კაკაბაძე 2008: 16-17). მანანა კაკაბაძე აგრძელებს: „ანას მოხვდა დროის მსახვრალი ხელი და დააზრო მისი ყვავილი, რომელიც იშლებოდა სიმარტოვეში, როგორც მისტიკური ვარდი სასუფეველში. მისი

პოეზია, სიმარტოვეში შექმნილი, თავისუფლების სულით იყო აღბეჭდილი. როცა წაართვეს თავისუფლება, დაემსგავსა გალიაში შეკეტილ ბუღბუღს" (კაკაბაძე 2008: 18).

ლაურა სორდიას სიტყვითაც: „ანა კალანდაძის მოღვაწეობის დიდი პერიოდი (50-იანი წლებიდან 80-90-იან წლებამდე) ტოტალიტარული რეჟიმის ბატონობით, ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპის გაფეტიშებით, ჰუმანიზმის, ეროვნულობის, რწმენის იგნორირებით, ზნეობრივ პასუხისმგებლობაზე უარის თქმით, თავისუფალი აზრის არტახებში მოქცევით ხასიათდებოდა" (სორდია 2005, 191). ამიტომ ძალიან ძნელი იქნებოდა ანასთვის, ისე როგორც ბევრი სხვა შემოქმედისთვის, მსგავს სიტუაციაში ყოფნა, ან უნდა ყოფილიყავი „პოეტი ფლუგერი," ან საერთოდ არ გეწერა, მაგრამ დუმდილიც, ეტყობა, პროტესტად მიიჩნეოდა. ისმება კითხვა: იქნებ სახარებასთან მიბრუნებით ანა კალანდაძემ არსებულ რეჟიმს გამოუცხადა პროტესტი? ვფიქრობ, რომ ასეა. ბიბლიურ ნაკადი ერთგვარი გამოსავალი უნდა ყოფილიყო ანასთვის, ერთგვარი ნილაბი, სათქმელის თქმის საშუალება. აქ ისევ მანანა კაკაბაძეს დავესესხები. პოლიკარპეს ქალიშვილი მოგვითხრობს ანა კალანდაძის მიერ მწერალთა კავშირში პირველი გამოჩენისა და მამისის, პოლიკარპე კაკაბაძის, რეაქციის შესახებ: „ნამდვილი პოეტი" - ამბობდა აღფრთოვანებით პოლიკარპე კაკაბაძე და ეს მისი აღფრთოვანება იმდენად გადამდები იყო, რომ მწერალთა კავშირის კედლები გაავსო ამ განწყობილებამ. მწერლები მონუსხულები უსმენდნენ უცნობი გოგონას ლექსების კითხვას, რომელიც სულ სხვა თემებზე წერდა, სულ სხვა სამყაროდან მოდიოდა. იგი თითქოს ციდან ჩამოფრინდა თავისი პოეზიით და პირდაპირ სატუსაღოში მოვიდა თავისი ლექსების რვეულით. საბჭოთა კავშირი ხომ დიდი სატუსაღო იყო, ხოლო მწერალთა კავშირი მისი ნაწილი, ეს გოგონა კი თავისუფალი სულით მოვიდა, ის ჯერ კიდევ არ იყო ტყვე" (კაკაბაძე 2008, 19). მაგრამ, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, საბჭოთა სისტემა არავის ინდობდა. ცხადია, ანასაც გაუსწორდა. 1953 წელს გამოცემული პოეტის ლექსების კრებული ამისი ნიმუშია. აღშფოთებული პოლიკარპე კაკაბაძე უმეორებდა თურმე : „ეს რა ქენი, ეს რა ქენი, ანა... ეს რა ჩაიდინე ... ანას თავის მართლება: „რა მექნა, ბატონო პოლიკარპე, მაიძულეს,

იმულებული ვიყავი"... „აწი, შენ ლექსს ვერ დაწერ"... უმკაცრესი განაჩენი ტყვიასავით მიახალა „ყვარყვარეს" ავტორმა, ვისგანაც ანას მხოლოდ აღფრთოვანება და უნაზესი მოფერება ახსოვდა... ანა გულში დაჭრა ამ სიტყვებმა, მთელი ცხოვრება ატარებდა ამ ტყვიას გულში ანა... „ მე მჯერა, ბატონო პოლიკარპე, ისევ დაწერ ლექსს"... კვლავ თავს იმართლებდა ანა, ანგელოზი გულში ჭრილობით, „_იგონებს მანანა კაკაბაძე (კაკაბაძე 2008, 20).

სტალინის სიკვდილის შემდეგ, მართალია, შესუსტდა წნეხი, განსაკუთრებით ხრუშოვის პერიოდში, მაგრამ საბჭოთა ტოტალიტარული სისტემა არსად წასულა. ბრეჟნევის მმართველობის პერიოდში ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპი ისევ გაძლიერდა, რაც ხელოვნების მოღვაწეთ საკუთარი აზრის, საკუთარი დამოკიდებულების გამოსახატავად განსხვავებული გზების ძიებას აიძულებდა. სპეციალურ ლიტერატურაში შენიშნულია კიდევ, რომ „მეოცე საუკუნის 70-იანი წლებიდან გამოკვეთილია ალტერნატიული კულტურის სივრცე, რომელიც ტიპოლოგიურად ქართული მოდერნიზმის სივრცეს უკავშირდება და ესთეტიკურად ნაციონალური ნარატივის სივრცის ალტერნატივას წარმოადგენს" (წიფურია 2016, 72). ვფიქრობ, ბიბლიური ნაკადი ანას პოეზიაში სწორედ ამ ფუნქციას ატარებს. ნიშანდობლივია ისიც, რომ ანა პოლიკარპეზე მომავალში დაწერს: „ მისი შეხედულებები, მისეული შეფასებები, მერე და მერე უფრო ხელშესახებნი და საცნაურნი ხდებიან, მერე და მერე, რაც უფრო ღრმად გიხდებათ ცხოვრებისეულ ლაბირინთებში სვლა...ის გახლდათ წმინდა და ამადლებული, მიწიერ ცდუნებათაგან შეუვალი და მოუსყიდველი"(კაკაბაძე 2008, 22). ანასთვის მიწიერ ცდუნებათაგან შეუვალობისა და მოუსყიდველობის გარანტად, ვფიქრობ, სახარება-ოთხთავი იქცა. 70-იან წლებში სახარებისეული ნაკადის გაძლიერება მის შემოქმედებაში ამის დასტურად შეიძლება ჩაითვალოს. საერთოდ უნდა ითქვას, რომ ანა არც არასოდეს დაცილებია ქართველთა მსოფლგანცდის საფუძველს, ქრიატიანობას. მისი ლექსები სავსეა ბიბლიური სახისმეტყველებით. როგორც ლაურა სორდია შენიშნავს: „მას არასოდეს გაუწყვეტია კავშირი უზენაესს საწყისებთან, მართლმადიდებლურ ქრისტიანობასთან. პოეტის მსოფლმხედველობის ფორმირებაში გადამწყვეტი იყო ბიბლიურ

წინასწარმეტყველთა, ცნობილ ღვთისმეტყველთა, მსოფლიოში აღიარებულ ფილოსოფოსთა, აგრეთვე ქართული თუ უცხოური კლასიკური მწერლობის პროგრესული ნააზრევნი და არა სატანისტური მარქსიზმ-ლენინიზმი" (სორდია 2005, 165).

ანა კალანდაძის ის ლექსები, რომლებშიც სახარებისეული ნაკადია წარმოდგენილი, შეიძლება სამ კატეგორიად დაიყოს:

1. ლექსები, რომლებსაც სახარებისეული ციტატები ეპიგრაფად აქვს წამმღვარებული;

2. ლექსები, რომლებშიც სახარებისეული ციტატები ტაეპებადაა გამოყენებული;

3. ლექსები, რომლებშიც სახარებისეული ეპიზოდები და იგავებია გაზავებული;

ამჯერად ყურადღებას გავამახვილებთ პირველსა და მეორე კატეგორიებზე, თუმცა, სამივე კატეგორიის ლექსებში დაკვირვებული თვალი შეამჩნევს ერთგვარი პროტესტის კვალს და ეს პროტესტი შეიძლება, უკავშირდებოდეს საბჭოთა ტოტალიტარულ სისტემას.

1971 წელს ანა კალანდაძე წერს უსათაურო ლექსს, რომელსაც ეპიგრაფად წამმღვარებული აქვს ციტატა მათეს სახარებიდან: „წარვედ და დავფალ ქანქარი იგი შენი ქვეყანასა"(მათე: 25; 25). ლექსი დიალოგური ფორმისაა. უფალი ეკითხება მონას, ლექსის ლირიკულ გმირს, რა ქნა, გაამრავლა ტალანტი? პოეტი ტალანტების იგავიდან იღებს იმ შემთხვევას, როცა მონას უფალმა მხოლოდ ერთი ქანქარი(ტალანტი) არგუნა. მათე მახარებელი მოგვითხრობს: „მოვიდა იგიცა, რომელსა ერთი ქანქარი მიეღო, და ჰრქუა: უფალო, უწყოდე, რამეთუ ფიცხელი კაცი ხარ შენ: მოიმკი, სადა არა დასთესი, და შეიკრიბი, სადა არა განგიზნევიდ.და შემეშინა, წარვედ და დავმაღე ქანქარი იგი შენი ქუეყანასა. აჰა ესერა შენი შენ თანა არს.

მიუგო უფალმან მისმან და რქუა მას: ბოროტო მონაო და მედგარო, უწყოდე, რამეთუ მოვიმკი, სადა არა დავსთესი, და შევიკრიბი, სადა არა განმიზნევიდ.

ჯერ იყო შენდა დადებად ვეცხლი ჩემი სავაჭროს, და მო-მცა-ვედ და მოვიღე ჩემი იგი აღნადგინებითურთ.

მიუღეთ მაგას ქანქარი ეგე და მიეცით მას, რომელსა აქუს ათი ქანქარი.

რამეთუ ყოველსა, რომელსა აქუნდეს, მიეცეს და მიემატოს; და რომელსა არა აქუნდეს და რომელსა იგი აქუნდეს, მო-ვე-ელოს მისგან"(მათე, 24, 24-29).

ტალანტის გამრავლების სახე-სიმბოლო სათავეს სწორედ ამ იგავიდან იღებს. ამ ეპიზოდში ადამიანის ამ ქვეყნად მოსვლის ისტორიული მისიაა წარმოჩენილი. სამეცნიერო ლიტერატურის მიხედვით, „ ამ იგავის აზრი ისაა, რომ ტალანტის დამმარხველი თავის მაღალ ადამიანურ მოვალეობას ვერ ასრულებს. ადამიანი თუ არ სრულყოფს თავის ღვთაებრივ არსს, თუ არ იღვწის და არ ამრავლებს ღვთით ბოძებულს, იგი კარგავს მას, აღარბეებს თავის ღვთაებრივ ბუნებას (გიგინეიშვილი,... 2004, 184). რა ხდება ანა კალანდაძესთან? მისი დასახელებული ლექსი ათტაეპიანია. ლექსს, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ორი მოქმედი პირი ჰყავს, ღმერთი და ავტორი. ფორმაც უცნაური აქვს, დიალოგური, მხოლოდ ერთი შეკითხვაა და პასუხი.

უფლის სიტყვები, როგორი უცნაურიც არ უნდა იყოს, ორი ნაწილისაგან შედგება. პირველი ლექსის ლირიკული გმირის საქმიანობაზე მიუთითებს:

„-ჰყავ მტილი ჩემი ვარდით სავსე
და მზეთა დგომად.
დამძიმებულთა გულთა შვებად
და მოსაფონად..."

(კალანდაძე 1976, 219).

უფლის ამ სიტყვების მიხედვით, ლექსის ლირიკული გმირს გარკვეული მისია აკისრია. ის ვალდებულია, „მტილს" ვარდითა და „მზეთა დგომით" ავსებდეს, ბევრ რამეს , ალბათ, მრავალწერტილი ამაზე უნდა მიუთითებდეს, „ დამძიმებულთა გულთა შვებად და მოსაფონად"აკეთებდეს. უფლის სიტყვების მეორე ნაწილი კი შეკითხვაა:

„-მე ამისათვის მოგანიჭე ჩემი ტალანტი,
თუ ამოქმედე, კეთილო მონავ?"

(კალანდაძე 1976, 219).

ანა კალანდაძის პასუხი თითქოს მიჰყვება მათეს სახარებას: „ - მიიღე იგი, მეუფეო... მიწაში ვმაღე", მაგრამ ტალანტების იგავის პასუხისგან „აჰა ესერა შენი შენ თანა არს" განსხვავებით კითხვანარევი ინტონაციით დაასკვნის: „ რაა ციური, თუ

ქვეყნისაც არ ექნა ძალი?" რა შინაარსი შეიძლება იდოს ამ ფრაზაში, რაზე შეიძლება მეტყველებდნენ ამ ტაეპის მხატვრული სახეები? როგორც ჩანს, ანა განსხვავებულად ფიქრობს. ტალანტის შენახვას მისთვის სხვა დატვირთვა აქვს. მისი აზრით, ღვთიურს მიწიერი აშინაარსებს და ზოგჯერ საჭიროა მისი გადამალვა, გაძლიერება. ანას სწამს, საბჭოთა ტოტალიტარული რეჟიმის პირობებში გაძლებაც, ღვთაებრივი ტალანტის გამრავლებაც.

ასეთივე ფუნქცია აკისრია ანას პოეზიაში სახარებისეული ციტატების ლექსის ტაეპებად გამოყენების შემთხვევებსაც. ერთ ლექსში „გაბრწყინებული იყო ტაძარი“ ავტორი ტაეპებად უფლის შეგონებებს იყენებს. აქ მთლიანად მოვიყვან აღნიშნულ ლექსს:

„გაბრწყინებული იყო ტაძარი,
ცეცხლმა აავსო და თვალთა სხივმან...
ხმა გუგუნებდა გუმბათიონით:
_„შექმენ საფასე , ვერ გარყვნას მღიღმან!“
შენს ლამაზ სახეს კელაპტრის ალი
მიღმა ქვეყნიურ სინათლეს ფენდა...
ხმა გუგუნებდა ისევ და ისევ:
_„სახლს ნუ ააგებ ქვიშასა ზედა!“
გადგს შორეული, მომწვანო ელვა
ქერუბიონის, ცათა მყოფისა...
კვლავ ჩურჩულებდა მოხუცი მათე:
_ „შენ ხარ მარილი ამა სოფლისა!“
გაცისკრებული იყო ტაძარი...“
(კალანდაძე 1976, 135).

როგორც ვხედავთ, სამი ციტატა გვხვდება ლექსში: 1. „შექმენ საფასე , ვერ გარყვნას მღიღმან!“ (ამოღებულია ლუკას სახარებიდან (12,33). 2. „სახლს ნუ ააგებ ქვიშასა ზედა!“ (მათე 6.19); 3. „შენ ხარ მარილი ამა სოფლისა!“ (მათე,8.26). ლექსის ლირიკული გმირი, როგორც ვხედავთ, ბოლომდე აცნობიერებს ადამიანის ამ ქვეყნად მოსვლის ისტორიულ მისიას. მისი აზრით, მხოლოდ ადამიანი აშინაარსებს ამქვეყნიურ ცხოვრებას.

საკითხის შესწავლამ ცხადყო, რომ ანა კალანდაძე სახარებისეული ციტატების გამოყენების დროს თავის ლექსებში ძირითადად მიჰყვება ძველ ქართულ ტრადიციას, ციტატების გამოყენება თავისთავად ტრადიციის გაგრძელებაა, მაგრამ

ზოგჯერ ცილდება ამ გზას, განსაკუთრებით მაშინ, როცა სახარებისეული ციტატის მხატვრულ ფნქციაზე ვიწყებთ საუბარს. სახარებისეული ციტატა პოეტისთვის იქცა იმ მძლავრ იარაღად, რომლის საშუალებითაც ის ახერხებდა აწმყოს მიმართ საკუთარი დამოკიდებულების გამოხატვას, ეროვნული ღირებულებებისა და სულიერი თავისუფლების შენარჩუნებას.

დასკვნა: წარმოდგენილმა კვლევამ ცხადყო, რომ ანა კალანდაძის პოეზიაში სახარებისეული ციტატების გამოყენება მხოლოდ ტრადიციული რელიგიური მოტივითა და ესთეტიკური ფორმის გაგრძელებით არ შემოიფარგლება. პოეტისთვის ბიბლიური ტექსტები და სახარებისეული ციტატები ერთდროულად წარმოადგენს ღრმა სულიერი განცდების, ეროვნული თვითშეგნებისა და სოციალურად რთული ეპოქის მხატვრულად გააზრების საშუალებას.

ანას ლექსებში სახარებისეული ციტატები სამი ძირითადი ფორმით გვხვდება: როგორც ეპიგრაფები, როგორც ლექსის ტაპების ნაწილი და როგორც სიუჟეტურად გადამუშავებული ბიბლიური ეპიზოდები. ამ შემთხვევაში თითოეული ფორმა მხოლოდ მხატვრული ელემენტი არ არის, არამედ პოეტის შინაგანი პროტესტისა და ისტორიული რეალობის გამოხატულებაც. საბჭოთა ტოტალიტარული რეჟიმის პირობებში, როცა სიტყვის თავისუფლება შეზღუდული იყო, ბიბლიური ტექსტი პოეტისთვის იქცა იმ მძლავრ იარაღად, რომლის საშუალებითაც ის ახერხებდა აწმყოს მიმართ საკუთარი დამოკიდებულების გამოხატვას, ეროვნული ღირებულებებისა და სულიერი თავისუფლების შენარჩუნებას.

კვლევამ ასევე აჩვენა, რომ ანა კალანდაძის შემოქმედებაში სახარებისეული ციტატების გააქტიურება ორგანულად ებმება ქართულ ლიტერატურულ ტრადიციას, თუმცა ამავე დროს, პოეტი ახერხებს ამ ტრადიციის თანამედროვე კონტექსტში გადმოტანას, ახალი შინაარსით დატვირთვას და საკუთარი შემოქმედების ინდივიდუალური სტილის გამოკვეთას.

ამრიგად, ანა კალანდაძის პოეზიაში ბიბლიური ნაკადი წარმოადგენს არა მხოლოდ ტრადიციის გაგრძელებას, არამედ კონკრეტული ისტორიული ეპოქის, პირადი სულიერი მდგომარეობისა და ეროვნული კულტურის ორგანულ სინთეზს,

რაც კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს პოეტისა და მისი პოეზიის დიდ მნიშვნელობას, მის განსაკუთრებულ როლს ქართული ლიტერატურის ისტორიაში.

გამოყენებული ლიტერატურა

ბარბაქაძე, თამარ. 2008. „ბიბლიის ანარეკლი ანას პოეზიაში“. წიგნში: ლექსმცოდნეობა (ანა კალანდაძისადმი მიძღვნილი ლექსმცოდნეობის მეორე სამეცნიერო სესიის მასალები), ტ. 1. თბილისი: შოთა რუსთაველის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი.

ბაქრაძე, აკაკი. 1990. მწერლობის მოთვინიერება. თბილისი: რუსთაველის საზოგადოების გამომცემლობა „სარანგი“.

გიგინეიშვილი, მანანა, ლაურა გრიგალაშვილი და ვახტანგ როდონაია. 2004. ძველი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია, IX კლასის სახელმძღვანელო. თბილისი: გამომცემლობა „საქართველოს მაცნე“.

კაკაბაძე, მანანა. 2008. „ანა კალანდაძე“. წიგნში: ლექსმცოდნეობა (ანა კალანდაძისადმი მიძღვნილი ლექსმცოდნეობის მეორე სამეცნიერო სესიის მასალები), ტ. 1. თბილისი: შოთა რუსთაველის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი.

კალანდაძე, ანა. 1976. რჩეული. თბილისი: „საბჭოთა საქართველო“.

კალანდაძე, ანა. 1987. რჩეული. თბილისი: „საბჭოთა საქართველო“.

მიშველაძე, რევაზ. 2000. „ანა კალანდაძე (1924)“. წიგნში: უახლესი ქართული ლიტერატურის ისტორია. თბილისი: თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა.

მცხეთური ხელნაწერი: დანიელის, მცირე წინასწარმეტყველთა და ახალი აღთქმის წიგნები. 1986. ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა და გამოკვლევები დაურთო ელენე დოჩანაშვილმა. თბილისი: მეცნიერება.

ნიკოლეიშვილი, ავთანდილ. 2012. „ანა კალანდაძე“. წიგნში: ქართული ლიტერატურა, ტ. IV, ნაწილი II. თბილისი: საქართველოს მაცნე.

სორდია, ლაურა. 2005. ანა კალანდაძის პოეზია (ბიბლიურ-ქრისტიანული ასპექტები). თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.

წიფურია, ბელა. 2016. ქართული ტექსტი საბჭოთა/პოსტსაბჭოთა/პოსტმოდერნულ კონტექსტში. თბილისი: ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა.

References

Barbak'abe, Tamar. 2008. “Bibliis anarek'li Anas p'oeziaši” [Reflection of the Bible in Ana's Poetry]. In: Lexmcodneoba (Ana K'alandabisadmi mibvnavili lexmcodneobis meore samecniero sesiis masalebi), Vol. 1. Tbilisi: Šota Rustavelis kartuli literaturis inst'it'ut'i. (in Georgian)

Bak'rabe, Ak'ak'i. 1990. Mc'erlobis motvinieba [Taming of Literature]. Tbilisi: Rustavelis sazogadoebis gamomcemloba “Sarangi”. (in Georgian)

Gigineišvili, Manana, Laura Grigalašvili, and Vaxt'ang Rodonaia. 2004. Dzveli kartuli literaturis krestomatia, IX k'lasis saxelmbvnelo [Anthology of Old Georgian Literature, IX Grade Textbook]. Tbilisi: Gamomcemloba “Sakartvelos macne”. (in Georgian)

K'ak'ababe, Manana. 2008. “Ana K'alandabe”. In: Lexmcodneoba (Ana K'alandabisadmi mibvnavili lexmcodneobis meore samecniero sesiis masalebi), Vol. 1. Tbilisi: Šota Rustavelis kartuli literaturis inst'it'ut'i. (in Georgian)

K'alandabe, Ana. 1976. Rčeuli [Selected Works]. Tbilisi: “Sabč'ota Sakartvelo”. (in Georgian)

K'alandabe, Ana. 1987. Rčeuli [Selected Works]. Tbilisi: “Sabč'ota Sakartvelo”. (in Georgian)

Mišvelabe, Revaz. 2000. “Ana K'alandabe (1924)”. In: Uaxlesi kartuli literaturis ist'oria [History of Modern Georgian Literature]. Tbilisi: Tbilisis saxelmc'ipo universit'et'is gamomcemloba. (in Georgian)

Mcxeturi xelnac'eri: Danielis, mcire c'inasc'armet'q'velta da axali agtkmis c'ignebi [Mtskheta Manuscript: Books of Daniel, the Minor Prophets, and the New Testament]. 1986. Prepared for publication by Elene Dočanašvili. Tbilisi: Mecniereba. (in Georgian)

Nik'oleišvili, Avtandil. 2012. "Ana K'alandabe". In: Kartuli literatura [Georgian Literature], Vol. IV, Part II. Tbilisi: "Sakartvelos macne". (in Georgian)

Sordia, Laura. 2005. Ana K'alandabis p'oezia (bibliur-krist'ianuli asp'ekt'ebi) [Ana Kalandadze's Poetry (Biblical-Christian Aspects)]. Tbilisi: Tbilisis universit'et'is gamomcemloba. (in Georgian)

C'ipuria, Bela. 2016. Kartuli t'ext'i sabč'ota/p'ost'sabč'ota/p'ost'modernul k'ont'ext'ši [Georgian Text in Soviet/Post-Soviet/Postmodern Context]. Tbilisi: Ilias saxelmc'ipo universit'et'is gamomcemloba. (in Georgian)